

KIBIR VA XAFSALASIZLIK: INSON MA'NAVIYATIGA TA'SIR ETUVCHI IKKI ILLAT

Tuzuvchi: Asatullayev Siroj To'liqin o'gli

Kirish

Inson kamoloti nafaqat bilim va iste'dod bilan, balki uning axloqiy fazilatlari bilan ham belgilanadi. Jamiyat taraqqiyoti ham shaxs ma'naviyatiga bevosita bog'liqdir. Shunday salbiy illatlar borki, ular insonni ich-ichidan yemirib, uni jamiyatdan uzoqlashtiradi. Ana shunday illatlardan ikkitasi — **kibir** va **xafsalasizlik**dir.

Kibir insonni manmanlik va takabburlikka olib borsa, xafsalasizlik esa uni dangasalik va loqaydlikka boshlaydi. Har ikkisi ham insonning shaxsiy rivojiga, ijtimoiy munosabatlariga va kelajagiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Kibir tushunchasi va uning mohiyati

Kibir — bu o'zini boshqalardan ustun qo'yish, o'zini ortiqcha ulug'lash, boshqalarni mensimaslik holatidir. Bu illat qadimdan qoralab kelingan.

Islom manbalarida kibir eng og'ir ma'naviy kasalliklardan biri sifatida baholanadi. Qur'onda kibrli insonlar Alloh huzurida maqbul emasligi qayd etilgan. Shuningdek, Muhammad (s.a.v.) hadislarida: “Qalbida zarracha kibri bor odam jannatga kirmaydi”, degan mazmundagi ogohlantirish mavjud.

Tasavvuf ta'limotida ham kibir inson qalbini qoraytiruvchi illat sifatida ko'rsatiladi. Masalan, Ahmad Yassaviy hikmatlarida kamtarlik eng oliy fazilat sifatida ulug'lanadi.

Kibirning sabablari

Kibirning kelib chiqishiga bir qancha omillar sabab bo'ladi:

1. Boylik va mansab

2. Ilm va salohiyatni noto‘g‘ri baholash
3. Nasl-nasab bilan faxrlanish
4. Maqtovga o‘chlik

Tarixda kibri sabab halokatga uchragan shaxslar ko‘p. Masalan, Iblis Odam Ato (a.s.)ga sajda qilishdan bosh tortib, kibri tufayli la‘natlangan. Bu voqea kibirning naqadar xavfli ekanini ko‘rsatadi.

Kibirning oqibatlari

Kibrli inson:

- O‘z xatosini tan olmaydi
- Tanqidni qabul qilmaydi
- Odamlar bilan sog‘lom munosabat qura olmaydi
- Yolg‘izlanadi

Bunday odam jamiyatda hurmat qozona olmaydi. Chunki insonni buyuk qiladigan narsa — uning kamtarligi va odobidir.

Buyuk mutafakkir Alisher Navoiy o‘z asarlarida kamtarlikni inson ziynati deb ta’riflaydi. U kishining hayoti ham bunga yorqin misoldir — ulug‘ shoir bo‘lishiga qaramay, oddiylilikni saqlagan.

Xafsalasizlik tushunchasi

Xafsalasizlik — bu ishga nisbatan loqaydlik, harakatsizlik, dangasalik va intilishning yo‘qligidir. Bu illat insonni asta-sekin orzularidan uzoqlashtiradi.

Mehnat va qat’iyat insonni yuksaltiradi. Masalan, Abu Rayhon Beruniy va Ibn Sino kabi allomalar tinimsiz mehnat va ilmga chanqoqlik tufayli dunyoga mashhur bo‘lganlar. Agar ular xafsalasiz bo‘lganida edi, bugun ularning nomi tarixda qolmagan bo‘lardi.

Xafsalasizlikning sabablari

Xafsalasizlik quyidagi omillar tufayli yuzaga keladi:

- Maqsadning aniq emasligi
- O‘ziga ishonchsizlik
- Noto‘g‘ri muhit
- Haddan tashqari qulaylik

Zamonaviy hayotda texnologiyalarning ortishi ba’zan yoshlarni harakatsizlikka o‘rgatmoqda. Vaqtni bekorga sarflash esa insonning rivojlanishiga to‘sqinlik qiladi.

Xafsalasizlikning oqibatlari

- Ilmda orqada qolish
- Kasbiy muvaffaqiyatsizlik
- O‘ziga bo‘lgan ishonchning pasayishi
- Ijtimoiy faollikning kamayishi

Shaxsiy rivojlanish doimiy mehnat talab qiladi. Harakat bo‘lmagan joyda taraqqiyot ham bo‘lmaydi.

Kibir va xafsalasizlikka qarshi kurash yo‘llari

1. **O‘z-o‘zini tahlil qilish**
2. **Kamtarlikni tarbiyalash**
3. **Aniq maqsad qo‘yish**
4. **Doimiy mehnat va intizom**
5. **Yaxshi muhit tanlash**

Inson doim o‘z ustida ishlashi kerak. Kamtarlik va tirishqoqlik esa uni komillikka yetaklaydi.

Xulosa

Kibir insonni ma'naviy tubanlikka olib boradi, xafsalasizlik esa uning kelajagini so'ndiradi. Har bir inson o'z qalbini kibrdan poklab, hayotga faol va mas'uliyat bilan yondashishi lozim.

Jamiyatning ravnaqi ham shunday ongli va harakatchan insonlar qo'lidadir. Insonni ulug'laydigan narsa — uning odobi, mehnati va kamtarligidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qur'on
2. Hadis to'plamlari
3. Alisher Navoiy – “Mahbub ul-qulub”
4. Ahmad Yassaviy – “Hikmatlar”
5. Abu Rayhon Beruniy asarlari
6. Ibn Sino – “Donishnoma”
7. Axloq va ma'naviyatga oid zamonaviy pedagogik manbalar